

TATAR EDEBİYATINDA İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN YANSIMALARI (1940-1950'Lİ YILLAR)

Doç. Dr. Alsu KAMALIEVA*

Öz

İkinci Dünya Savaşı, Tatar edebiyatını kalıcı izler bırakacak şekilde etkilemiştir. Savaşı Sovyetler Birliği çatısı altında tüm şiddeti ile yaşayan Tatar toplumu birçok yazarını da cephede kaybetmiştir. Toplum üzerinde bu kadar etkili olan bu küresel olay edebiyat gündemini de derinden etkilemiştir. İkinci Dünya Savaşı ve takip eden yıllarda Tatar Edebiyatı içerik ve şekil yönünden önemli değişiklikler göstermiştir. Şürde serbest formlara yöneliş başlamış, konularda ise vatan sevgisi ve kahramanlık ön plana çıkmıştır. Halk edebiyatı kavramları ve epik türler canlanmış, nesirde ise hikâye ve dram türünde verilen eserlerde nitelik ve nicelik farklılıkları görülmüştür. Savaş sonrası yıllarında ise roman türü daha etkin olur. Bu nesir türlerinde de işlenen konular savaşın etkisiyle değişir. Savaşın erken dönemlerinde daha ideolojik ve ulusal yaklaşımlar görülürken savaşın sonlarına doğru insanı sorgulayan ve insana yönelen, sanat değeri daha yüksek edebî eserler ortaya çıkmaya başlar.

Anahtar kelimeler: Tatar Edebiyatı, İkinci Dünya Savaşı, Savaşın Yansıması.

Reflections Of World War II In Tatar Literature (The 1940's to 1950's)

Abstract

World War II affected the Tatar literature so profoundly as to leave lasting traces on it. The Tatars, who lived the war in all its violence and severity under The Soviet Union, lost many of its writers in the front. Having proven to be so effective on the society, this global event inevitably affected the literary circles deeply. In the years of World War II and in its aftermath, Tatar literature underwent considerable changes in terms of content and form. A tendency towards free forms started in poetry and its themes started to change towards patriotism and heroism. Folk literature concepts and epic forms were revived in poetry. In prose, however, quantitative and qualitative differences began to

* Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, akamalieva@bartin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7390-0654.

appear in the works of story and drama. In the post-war years, the novel form started to be more influential. The subjects dealt with in these forms of prose changed under the effect of war; while more ideological and national approaches appeared in the novels in the early stages of the war, the late stages of the war gave way to literary works of higher prestige and value that question and deal with man.

Keywords: Tatar Literature, World War II, Reflection Of War.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı yıllarını da kapsayan 1940 ile 1950 arasında kalan yıllarda Tatar Edebiyatı oldukça verimli seneler geçirmiştir. Çok sayıda ünlü Tatar edebiyatçısı yetmişmiş ya da en tanınmış eserlerini bu dönemlerde vermiştir. Bu sebeple Tatar edebiyatının tarihi süreci içerisinde İkinci Dünya Savaşı yılları özel olarak incelenmeyi gerektirecek kadar üretken bir zaman aralığı olarak karşımıza çıkar.

Geleneksel Tatar Edebiyatının yerini yavaş yavaş modernleşme süreçlerine bıraktığı 1910'lu yıllar Tatar aydınlanma hareketinin de olgunlaşmaya başladığı dönemlerdir. Bu yılların hemen akabinde 1917 ihtilalini doğuran Bolşevik düşünce ile tanışan Tatar aydınları bu düşünce sistemini kendi geleneksel değerleri ile buluşturur. Bu ideolojiyi kendi fikir ekseninde yorumlayarak Tatar tefekkür sistemini oluşturur ve büyük bir heyecan ile bu düşünce sistemi içerisinde eserler vermeye başlar. Ancak Lenin'li yılların devam eden sürecinde bu sistemde aradığını bulamayan Tatar aydınları 1920'li yılların ortalarından itibaren suskunluğa bürünür. 1925-1940'lı yılları Tatar edebiyatında çok üretken bir dönem değildir. Yine eserler verilmiş, kalemler oynatılmış ama bu yıllar içerisinde varlığını sonraki kuşakların hafızasına kazıyacak kayda değer eserler verilemediği görülmüştür.

1940'ların başından itibaren Almanya'nın kuzeydoğuda başlattığı savaş, Tatar aydınlarında yeni bir heyecan dalgası yaratır. 22 Haziran 1941'de başlayan Alman saldırılarının kısa sürede Ukrayna, Litvanya, Belarus, Letonya ve Estonya'yı işgal edecek hale gelmesi Tatar toplumunu harekete geçirir. Hızla yayılan bu saldırılar Tatar toplumun zaten genlerinde var olan vatan sevgisi duygularını harekete geçirir. Gevşeyen zihinler tekrar canlanır. Bu reaksiyon tüm toplumu olduğu gibi aydınları sarar.

Tatar halkı İkinci Dünya Savaşı içerisinde Bolşevik Rus Yönetiminin yanında yer almayı bir özgürlük mücadelesi olarak kabul eder ve ona göre davranır.

İkinci Dünya Savaşı'nda askere alınan Tatar genci sayısı toplam beş yüz altmış bindir. Savaş sonunda yaklaşık iki yüz bin Tatar evladı Sovyet Kahramanlık Madalyası ile taltif edilmiştir. Buradan geriye dönemeyen Tatar çocuklarının oranı hakkında bir fikir sahibi olmak da mümkündür. Bu savaş süresince otuzdan fazla ünlü Tatar yazar ve şairi cephede hayatını kaybetmiştir.¹

İkinci Dünya Savaşı'nda hayatını kaybeden Tatar yazar ve şairlerden A. Aliş, K. Basiyrov, N. Bayan, M. Celil, M. Gayaz, R. İlyas, F. Kerim, G. Kutuy,

¹ *Tatar Edebiyatı Tarihi (1941-1960)*, 5 Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1989, s. 223.

M. Mamin, H. Mõcey, A. Simay, R. Sattar, M. Gatav, D. Fethi, A. Aitov ilk aklı gelen isimlerdir.

Lenin'le birlikte durağan ve rutin hale gelen Tatar edebiyatı savaşın heyecanı ve coşkusu ile yeni ve üretken bir döneme girmiş ve oldukça çok eserini verildiği doğurgan bir sürecin yaşanmasına sebep olmuştur. Ayrıca, savaş vesilesiyle başlayan bu dönem uzunca bir süre devam etmiştir. Bir başka deyişle İkinci Dünya Savaşı'nın Tatar edebiyatı üzerindeki etkisi sadece savaş yılları ile sınırlı kalmamış, bu etki savaşı takip eden onlarca yıl boyunca devam etmiştir.

1. Savaş Dönemi Tatar Edebiyatında İçerik

İkinci Dünya Savaşı'nın Tatar edebiyatındaki etkileri ilk başta işlenen konuların değişmesi ile kendini gösterir. Önceki yıllarda çok fazla gündeme gelmeyen bazı konular bu dönem Tatar yazar ve şairlerinin eserlerinde yoğun olarak işlenen içerik unsurları olarak karşımıza çıkar. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Tatar edebiyat eserlerinde işlenen konuları; vatan sevgisi ve vatanın kutsallığı, milliyetçilik (burada milliyetçiliği Tatar halkının çıkarlarının korunması olarak algılamak gerekir), ideoloji (İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Tatar aydınlarında Bolşevik ideolojiye daha keskin bir şekilde bağlılık ve özellikle savaşın karşı tarafı Almanya olması sebebiyle faşizm düşmanlığı), Tatar milletinin ve özellikle askerinin kahramanlığı, çocuk (Tatar çocuklarına özgür bir gelecek bırakılması), zafere duyulan inanç ve bunların yanı sıra savaş şartlarının getirdiği gurbet, vatana duyulan özlem, sevgili ve eşe duyulan özlem, esaret şartlarının zorluğu başlıkları altında incelemek gerekir.

Savaşın başladığı ilk yıllarda Tatar edebiyatçıları yoğun bir faşizm karşıtlığı sarmıştır. Onları bu dönemde anti-faşizan eserler verirken görürüz. Ünlü Tatar roman yazarlarından Ş. Kamal 1941'de yayınlanan *Biz Cineçekbiz! / Biz Yeneceğiz!* başlıklı popülist makalesinde hamaset dolu duygular içerisindedir: *"Biz kendi işimizin doğruluğuna gerçekten inanırız. Adalet bizde, doğruluk bizdedir. Bizde güç şuuruludur. Elbette biz yeneceğiz!"*²

Tatar şairleri, yine bu ilk yıllarda, eserlerini halkı savaşa çağırmaya, düşmana karşı kin ve nefret duyguları uyandırmaya adanmışlardır. Bu dönemde yazılan şiirlerin başlıkları bile içerikleri hakkında fikir vermek için yeterlidir: *Faşizmge Ülim! / Faşizme Ölüm!* (K. Necmi), *Kanın, Canın bilen Tülersin / Kanın, Canın ile Ödersin* (H. Mõcey), *Kanga Kan / Kana Kan* (E. İshak), *Tupçı Antı / Topçu Yemini* (Musa Celil), *Suğışka, Duslar / Savaşa, Dostlar!* (E. Yerikey), *Vatanım Öcin / Vatanım İçin* (F. Kerim) vs.

Şiirlerde tam bir savaş çağrısı söz konusudur. Şairler Tatar halkını savaşa çağırıyor, mutlak bir galibiyete inanmış görünüyor, halkı da buna inandırmaya çalışıyordu.

Dönemin birçok şair ve yazarının benzer duygu ve düşüncelerle eserler verdiği görülmektedir. Halk yaklaşan Alman tehlikesine karşı vatan sevgisi ve vatani koruma duygusu ile yüksek bir moralle savaşa hazırlanmaktadır.

² A.g.e., s. 47.

Bu dönem şiirlerinde halk edebiyatı unsurlarının yoğun bir şekilde kullanıldığı da dikkat çekmektedir. Tatar halkının ecdadının kahramanlığına göndermeler yapılmakta, halk edebiyatının lirik unsurları ortaya çıkarılarak ustaca kullanılmaktadır.

Kavi Necmi'nin *Cinip Kayt/Yen ve Dön* şiiri bu türden eserlere iyi bir örnektir.

*“Çolpan kalkıyor, tan ağarıyor
Kız sevdiğini uğurluyor.
Sağ salim git, sağ salim dön
Düşmanları yen de dön!*

*Zurna çalıyor uzakta,
Toplar ‘konuşan’ tarafta.
Yiğit gidiyor o yöne
Binerek boz atına.”³*

Boz ata binip kılıç elde savaşa giden Tatar yiğidinin tasvir edildiği bu şiirde kahramanlık duygularının canlandırılmasına yönelik önemli hatırlatmalar bulunmaktadır. Çoban Yıldızının tasvir edilmesiyle başlayan lirizm ise şiire ayrı bir hava verir.

Dönem sanatçıları savaş teşvikçiliğinde kendilerini de ortaya koyarlar. Ünlü Tatar dram yazarı Zeyni Şahimuratov duygulanışını şu dizelerle dile getirir:

*“Gönder beni!
Kendi arzumla gideyim!
Nefretim taşıyor, köpürüyor, ben istiyorum.
Al, askerlik şubesi,
Kendim isteyerek geldim,
Al, askerlik şubesi, işte dilekçem!”⁴*

Gerçekten de bu dönem birçok Tatar şairinin askere gitmek için gönüllü olarak askerlik şubelerine müracaatta bulunduğunu görürüz. Halkın önünde onlarla birlikte cephede savaşmak için müracaat eden Tatar sanatçılarının birçoğu İkinci Dünya Savaşı'na gönüllü olarak katılmış ve birçoğu geri dönmemiştir.

Örneğin, Adil Kutuy askerlik şubesine gider ve kendi isteğiyle savaşa gitmek istediğini bildirir.

Adil Kutuy'un da savaş bittikten sonra (15 Haziran 1945) cephede hayatını kaybettiğini altını çizerek konumuza devam edelim.

Burada vurgulamak gereken bir başka husus da, Tatar toplumunun dönemin zor şartlarına rağmen edebiyat ve sanata olan duyarlılıklarıdır. Tatar toplumu gerçekten her dönem iyi okuyan ve okuduğunu özümseyerek yaşam biçimine taşıyan bir toplumdur. Geriye dönük geçmişi iyi incelendiğinde birçok fikir ve edebiyat hareketinin Tatar temsilcileri eliyle yürüdüğü görülür.

³ Kavi Necmi, “Cinip Kayt”, (Çevrimiçi) https://erlar.ru/node/5406?fbclid=IwAR1fa-fsuKqCg11Ygs-Lj3QRnjCsrQH5122j1JLqOGXIN_VrFa1xs2hO6Gs0, 20 Nisan 2020.

⁴ Güzel Hesenov, “Frontovik-Yazuçılar Biznin Yaktaşlar”, *Bütüdünya Tatar Kongressi*, (Çevrimiçi) <http://tatar-congress.org/yanalyklar/frontovik-yazuchylar-beznen-yaktashlar/>, 25.04.2020.

Şehabettin Mercanî (1818-1889), Rıza Fahreddin (1859-1936), Yusuf Akçura (1876-1935), Musa Yarulla Bigiyev (1874-1949), Zeki Velidi Togan (1890-1970), İsmail Gaspiralı (1851-1914), Abdullah Tukay (1886-1913) gibi Tatar tefekkür tarihi birçok üstad yetiştirmiştir.

Bu geniş edebiyatın ve tefekkürün alt yapısı Almanların da dikkatinden kaçmaz. Savaşta gösterdikleri kahramanlıklar ile büyük varlık gösteren Tatar birlikleri hemen dikkatlerini çeker ve onları nasıl etkileyeceklerini düşünürler. Almanlar, Tatar askerlerini etkilemek için propaganda amaçlı eserler üretmeye başlarlar. Savaş yıllarında Almanlar Tatar dilinde *İdil - Ural* ve *Haberci* isimli gazeteler ile *Tatar Edebiyatı* isimli dergiyi çıkarırlar. Tabi ki buna karşılık Moskova Hükümeti de boş durmaz. Savaş boyunca çeşitli cephelerde Tatar dilinde yayınlanan on altı ayrı gazete ile Tatar toplumu faşizmle savaşmaya teşvik edilir. Bu gazetelerde ünlü Tatar yazar ve şairleri görev alır. Bunlar arasında Ş. Müderris, B. Rahmet, A. Şamov, M. Maksud, G. Galiyev, R. İşmorat, G. Sadri, G. Epselemov, G. Nasrıy, H. Gosman sayılabilir.⁵

Propaganda amaçlı bu gazetelerin varlığı, dönemin Tatar edebiyatının canlılığını ve önemini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Cephede savaşçıları milletin “*edebiyatı*” adıyla yayın yapan savaş zihniyeti, Tatar toplumunun o dönemde -ki her zaman böyle olmuştur- edebiyata verdiği önemin ortaya konması bakımından ilginçtir.

2. Savaşın Edebî Türlerle Etkisi

İkinci Dünya Savaşı'nın Tatar Edebiyatı üzerindeki etkilerini genel bir bakış açısı ile inceledikten sonra edebî türler itibariyle bu çalışmayı detaylandırmak mümkündür. Bu tasnifi öncelikle nazım ve nesir olarak ele aldıktan sonra nesir türlerini kendi içlerinde, hikâye, roman ve drama olmak üzere üç alt başlıkta değerlendireceğiz.

Şunu hemen belirtmek gerekir ki acı ve ıstırapın sanat üzerinde olumlu etkileri olduğu bilinen bir gerçektir. Acı çekmeden, ıstırapını hissetmeden gerçek bir sanat eserinin ortaya konabileceğini iddia etmek mümkün değildir. Bu anlamda İkinci Dünya Savaşı yılları ideolojik ve popülist eserlerin yanı sıra sanat değeri gerçekten yüksek eserlerin verildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1. Şiir

Tatar şairleri İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir taraftan cephede savaşırken diğer taraftan savaşı anlatan, savaşın olgunlaştırdığı, savaşın şekillendirdiği eserler vücuda getirdiler. Bu şiirlerde vatan sevgisi ve vatan savunmasının ön planda olduğu görülür. Bir anlamda Tatar şairleri hangi cephede savaşılırsa savaşsınlar, sonuçta Tatar topraklarının savunmasını yaptıklarının bilinciyle eserler verdiler.

N. Bayan 1943 yılında, savaş bütün şiddetiyle devam ederken *Okopta/Siperde* adlı şiirinde şöyle yazıyordu:

⁵ Haz. E. Galimcanova - F. Minnullina, *Kalemni Ştıkka Tinlep...*, TEHSİ, Kazan 2015, s. 47-48.

“Şairin kalbi bugün rahat değil
Şarkı söylüyorum bazen mermi yağarken
Ben düşmanı vatana sokmuyorum.
Rahatça gitsin dostlar Kazan’a.”⁶

Bir başka şiirinde de şair böyle der:

“Üzerime mermi yağsa bile,
Yaralardan kanlar da damlasa
Halkım için görevdeyim ben
Halkım için sadık olurum.

Zorluklarla karşılaşırsam da
Yoluma düşman çıksa da
Sağ yakalayamaz beni düşman
İhanet etmem Tataristan’a.”⁷

Bu dizeler bugün Türkiye Türkçesinde “Siz yatağınızda rahat uyuyasınız diye biz sınırda nöbet tutuyoruz” olarak bilinen vatansever yaklaşımın şairane ifadesi olarak yorumlanmalıdır. “Dostlar rahatça Kazan’a gidebilirler, özgür olsunlar” diye mermi yağmuru altında şarkılar söyleyebilen bir yürekteki vatansever ifadeler şiirde yansımaları bulmuştur.

2.1.1. Vatan özlemi: Pek çoğu kendi vatanından uzaktaki cephelerde savaşmakta olan Tatar şairleri bir taraftan uzakta kaldıkları vatan topraklarına özlem duymakta, diğer taraftan da yaptıkları görevin vatan savunması olduğu bilinciyle hareket ettikleri için *vatanın kutsallığı* temasını şiirlerine yansıtmakta idiler. E. İshak 1943 yılında yazdığı *İzgi İşim/ Kutsal İşim* adlı şiirinde vatan özlemini şöyle dile getirir:

Memleketim, benim halkım,
Gece gündüz sizi düşünüyorum,
Siz sağsanız, ben de sağım.
Hastaysanız ben de hastayım.
Adarım halkıma ve vatanıma
Tüm gücümü ve duygularımı
Tüm isteğim şu:
Alkışlasaydı
Halkım benim kutsal işimi.⁸

Gurbette, vatanından uzakta bir gencin esen rüzgârdan, vatanından haber sorması o esintinin uyandırdığı nesimi duyguların kendisine vatanını hatırlatması dönem şairlerinde sıkça rastlanan vatan özlemi temasının olabildiğince şairane işlenişi olarak karşımıza çıkar.

⁶ Nur Bayan, “Okopta”, (Çevrimiçi), <http://maydan.tatar/korych-mylytk-minem-yakynym/>, 20 Nisan 2020.

⁷ Haz. L. Safullina - B. Nuriev, *Kaharman Kalemi*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 2010, s. 77.

⁸ Ehmet İshak, “İzgi İşim”, (Çevrimiçi), <https://erlar.ru/node/3872>, 25 Nisan 2020.

2.1.2. Vatanın kutsallığı: İkinci Dünya Savaşı yıllarında Tatar şairlerinin pek çoğu, Bolşevik düşünce ile ters düşmek pahasına da olsa vatanın kutsallığına inanmış ve bu inançlarını da değişik vesileler ile şiirlerine yansıtmışlardır. Bu noktada makalemizin başlarında vurguladığımız, “*Tatar aydınlarının yenilikçi düşünceler ile kendi geleneksel değerlerini sentezleme yeteneğini*” bir kez daha hatırlamak gerekir. G. Kutuy’un adı *Tugan İl/Memleketim* olan şiirinde vatan şu ifadelerle kutsanır:

*“Ey vatan, güzel vatan
Kaldın bizden uzakta.
Kalsan da bizden uzakta,
Kalbimizdesin her daim.*

*Hey anavatan, hey güzel vatan,
Nur içinde şehirlerin.
Sabah akşam seni yurdum,
Özlüyor çocukların”⁹*

Bu dizelerde vatanından uzakta kalmış bir şairin vatan özlemini ve vatanına verdiği yüksek değerleri görmek mümkündür.

2.1.3. Çocuklar ve vatan: Tatar toplumu çocuklarına çok değer veren bir toplumdur. Gerek bugünkü Tataristan’da, gerekse eski dönemlerde çocuk Tatar insanı için en önemli varlıktır. Bir Tatar aydını için *vatan* demek *çocuk* demektir. Çocukların geleceği ancak özgür ve bağımsız bir vatan ortamında garanti altına alınabilir. Vatan sevgisi, çocuk sevgisi demektir. Çocukların güvenliğini temin etmek, vatanın geleceği için kaygılanmakla eş anlamlıdır.

Ş. Mannur’un *Balama/Çocuğuma* adlı şiirinden bir bölüm:

*“Ben savaşıyorum senin hayatın için,
Senin bahtın için savaşıyorum.
Sen oynar bir tanem, sabah akşam,
Ben çabucak dönerim sağ kalırsam...”¹⁰*

Cephede, her an ölüm tehlikesi ile burun buruna savaşan bir babanın hissiyatının yansıtıldığı bu dizelerde, çocuğunun geleceği için, çocuğunun geleceği ile eşdeğer gördüğü vatani için savaşan bir şair askerinin duyguları yansıtılmaktadır.

2.1.4. Askere duyulan güven: Bu dönem şiirlerinde ele alınan bir başka konu da Tatar askerlerine duyulan güvendir. Tatar şairleri, askerlerine son derece güvenmektedir. Onların hiçbir zaman “*kendilerinin yüzünü kızartmayacağına*” inanmışlardır. Yani Tatar askeri, yiğittir, kahramandır, cesurdur. Milletinin yüzünü kızartacak hiçbir şey yapmaz. Arkasındaki insanların başını hep dik tutar. Tatar şairleri bu konuda hep gururludur. Ş. Möderris’in şiirinden:

⁹ Gadil Kutuy, “Tugan İl”, (Çevrimiçi), https://shigriyat.ru/authors/kutui/55?fbclid=IwAR3Cru9s-sEGqnPQr3wCRyCrv1lOg_mGq9HykrYvsmJMncEmYniFJ3taUVE, 02.05.2020.

¹⁰ Haz. A. Ehmet, *Kıyı Balalar, Hikâyeler ve Şiirler*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1942, s. 83.

*“Kış sabahında, rüzgârda, kar boranda
Çılgınca, delicesine savaş uğuldadı,
Elinde bayrakla aniden bir tepeye
Ulaştı cesur bir Tatar askeri.*

*Durdu o bomba mayınlardan
Her yeri kül olan tepede,
Dedelerden sonsuz miras almış
Sıcakkanlı Tatar askeri.*

*Ah, böylece yere yapışıp
Heykel olup orada kalsa ya,
Memleketini, kan ve ter içinde
Savunabilmiş Tatar askeri”¹¹*

Bu mısralarda Tatar askerine duyulan güveni, aynı zamanda toplumun onlardan beklentilerini görmek mümkündür. Tatar askerinin kahramanlığı karda, kışta, rüzgârda bayrağı dağın tepesine diken, bomba ve mayınlardan korkmayan, değerlerini de atalarından miras alan bir hüviyetle resmedilmiştir.

Bu örneklerin yanı sıra, dönemin Tatar edebiyatı şiirlerinde, Tatar halkının yüksek çıkarlarını önceleyen, insana özgü kutsal değerleri anlatan, kederi, ayrılığı, özlemi, aşkı anlatan şiirlerin de bulunduğunu belirtelim.

2.2. Nesir

Tatar Edebiyatı'na İkinci Dünya Savaşı'nın yansımalarının belirli nesir türlerinde daha yoğun olduğunu, bazı türlerde ise daha sonraki dönemlerde görülmek üzere geciktiğini söylemek mümkündür. Bu durumun çok basit mantıksal izahları da bulunmaktadır. Meselâ oldukça uzun olan, geniş zaman gerektiren roman türünün savaş yıllarında çok fazla gelişmesini beklemek doğru bir yaklaşım olmaz. Nitekim Tatar romancılığı savaş yıllarında değil, ancak daha sonraki dönemlerde İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini yansıtan eserler verebilmiştir.

2.2.1. Hikâye: İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini en çabuk ve bariz şekilde ortaya koyan edebî nesir türü hikâyedir. Dönemin Tatar hikâyeciliği hem hızla gelişmiş hem de savaşın etkilerini en belirgin şekilde yansıtan eserler ortaya çıkarmıştır. Bu dönem Tatar hikâyecileri arasında en çok dikkat çeken isimler şunlardır: F. Hüsnü, E. Yeniki, F. Kerim, G. Beşirov, A. Şamov, G. Kutuy, G. Epelemov, A. Rasih, A. Ahmet.

1940-1950 arasındaki Tatar hikâyeciliğine genel olarak baktığımızda, hikâyeleri konularının işleniş biçimi itibarıyla üç ana başlıkta incelememiz mümkündür:

2.2.1.1. Tatar insanının zafere duyduğu yüksek inanç ile yaşaması ve bu kutsal amaç için tüm gücünü ve iradesini ortaya koyduğunu anlatan hikâyeler: Bu kategoride Fatih Kerim'in *Yazgı Tönde/İlkbahar Gecesinde*,

¹¹ Şeref Möderris, “Tatar Soldatı”, (Çevrimiçi), <http://www.kitap.net.ru/nebolsina/1-4.php>, 29 Nisan 2020.

Razvedçik Yazmaları/İstihbaratçı Yazmaları, İ. Gazi'nin *Alar Öçev İdi/Onlar Üç Taneydi*, G. Epselemov'un *Ülimnen Köçlirek/Ölümden Daha Güçlü*, *Soldat/Asker Heybulla* adlı hikâyelerini sıralamak mümkündür.

Hemen belirtmek gerekir ki bu dönem Tatar hikâyeciliğinin *anı* türüne çok yaklaştığını söylemek mümkündür. Adı *hikâye* olan birçok eser konusunu gerçek olaylardan almaktadır. Anı ya da günlük yazma imkânı olmayan Tatar sanatçıları başlarından geçen ya da duyup gördükleri gerçek olayları hikâye türünün kısa metinlerine sığdırmışlardır. Ancak burada altı çizilmesi gereken husus, yazılan eserlerin edebî değerleridir. Hakikaten savaş dönemi hikâyeciliğinde edebî değeri oldukça yüksek pek çok esere rastlamak mümkündür.

Meselâ Fatih Kerim'in *Razvedçik Yazmaları/İstihbaratçı Yazmaları* adlı eseri, adının aksine basit istihbaratçı notlarının çok ötesinde dil ve üslup zenginliği ile dikkat çeken önemli bir yapıttır. Eserde *Akmurat* adlı bir istihbarat subayının kahramanlıkları anlatılmaktadır. Eserdeki birçok olay, yazarın kendi başından geçenlere dayanır. Ancak gerek vaka kurgusu gerekse akıcı anlatımı ile edebî değeri yüksek lirik bir eser karşımızda durmaktadır.

Yine aynı yazarın *İlkbahar Gecesinde* adlı hikâyesinde askerlerin içerisinde buldukları zor şartları şaka ve esprilerle nasıl hafifletmeye çalıştıkları anlatılır. Hikâyenin kahramanı *Tursunbay*, sakin, vakur ve çalışkan bir karakter olarak karşımıza çıkar.

İ. Gazi'nin *Onlar Üç Taneydi* hikâyesindeki esas karakter Süleymanov adlı bir subaydır. Süleymanov, aslında hiç de asker olmaması gereken bir kişiliğe sahiptir. Savaştan önce iyi bir eğitim almış ve öğretmenlik yapmak üzere yetiştirilmiş iken savaşta subay olarak görevlendirilir. İyi niyetli, asil bir kişiliğe, yumuşak başlı bir karaktere sahiptir. Ancak Süleymanov aldığı eğitim ve birikimleri neticesinde iyi bir organizatör olarak karşımıza çıkar ve bu yeteneği ile büyük yararlıklar gösterir.

Abdurrahman Epselemov'un hikâyelerinde ise kahramanlar romantik ruh halleriyle dikkat çeker. Yazar, savaş ortamındaki bu insanların farklı yönlerini ortaya bulup ustaca tasvir eder. Epselemov'un kahramanları, asker olmakla birlikte fiziki değil ruhsal güçleri ile düşmanlarına üstünlük sağlarlar. *Asker Heybulla*, normal şartlar altında savaştan sağ çıkması mümkün değilken, ruhsal güçleri, bugünkü tabiri ile moral ve motivasyonu ile bu savaştan sağ çıkmayı başarmış bir askerinin hikâyesidir. *Ölümden Daha Güçlü* hikâyesinin kahramanı İskender ise çaresiz kaldığını anlayınca, kendisi ile birlikte bir bölük düşman askerini uçuruma sürükleyerek kendisi ile birlikte onların da ölümüne götürür.

G. Kutuy'un *Rüstemnin Maceraları/Rüstem'in Maceraları* isimli hikâyesi ise hikâyeden çok bir masal hüviyetindedir. Hikâyenin kahramanı olan Rüstem Asalüddin on üç yaşındadır. Ancak karanlık gecelerde eğrelti otunu ağzına alınca görünmez bir insan olmaktadır. Bu şekilde Alman ordusuna sızabilmekte ve büyük işler yapabilmektedir. *Rüstem'in Maceraları*, masalsı anlatımının yanı sıra çok önemli psikolojik tahliller içeren sanat yönü ağır basan bir eser olarak Tatar Edebiyat tarihinde yerini almıştır.

2.2.1.2. İdeolojik hikâyeler: Bu başlık altında değerlendireceğimiz hikâyelerde daha çok faşist ideolojinin kötülüğü, Bolşevik düşüncenin ise güzellikleri anlatılmaktadır. Bu başlık altında değerlendireceğimiz hikâyeler arasında G. Kutuy'un *Ressam*, F. Hüsnü'nün *Rubens* ve *Çölmek Tübeli Öyde/Çömlek Tepeli Evde* ve İ. Gazi'nin *Kışkı Kışte/Kış Akşamında* adlı eserleri ilk akla gelenlerdir. Bu hikâyelerin hepsinin ortak özelliği, okuyucuda faşizme karşı güçlü bir nefret duygusu uyandırmasıdır.

Adil Kutuy'un *Ressam* adlı hikâyesinde ressam Marks Latis'in başından geçen olaylar anlatılır. Faşistlerin yaktığı bir şehirde tek başına kalan Ressam Marks, "*Hitlere Bin Lanet*" diye bir tablo yapar. Bu tabloda yanan bir çocuk yurdu ve yıkık binalar resmedilmiştir. Bir anne yuvadan kurtardığı çocuğunun elini tutmaktadır. Bu çocuk insanlığın geleceğini temsil etmektedir. Hikâyeye göre Alman saldırıları insanlığın geleceğini tehdit etmektedir. Onlar her türlü güzelliğin düşmanıdır. Bu durumda ressam fırça yerine eline makineli tüfek alır. Çünkü faşistler sanattan anlamazlar. Onlarla savaşmak gerekmektedir.

F. Hüsnü'nün *Rubens* adlı hikâyesinde de faşistlerin başka milletlerin tarihini, sanatını aşağılayıp yok etmeleri anlatılır. Almanların işgal ettikleri bir şehirde müze memuru olarak görev yapan Rubens, buradaki eserlerin faşistler tarafından aşağılanıp alay konusu yapılmasına sinirlenir ve kurduğu oyunla hepsini öldürüp intikamını alır.

İ. Gazi'nin *Kış Akşamında* başlıklı eserinde ise Moskova yakınlarında oldukça rahat yaşam süren bir ailenin evini bir kış gecesinde Alman askerleri basarlar. Soğuk kış gecesinde sıcak sobasının başında torununu sallayan yaşlı kadını evden çıkarıp dışarı atan faşist askerler bebeğe neler yapacaktır? Hikâye bu kurgu etrafında devam edip gider.

A. Rasih'in *Şehir Yigiti/Şehir Yiğidi* hikâyesinde Bari isimli bir gencin faşistlerin yaptıkları kötülöklere karşılık onlara karşı savaşa gitmesi anlatılır. Bari'ye göre onlardan kurtulmanın tek yolu gördüğü yerde öldürmektir.

2.2.1.3. Savaş döneminde insanların iç dünyalarını anlatan hikâyeler: Sanat değeri en yüksek eserler bu başlık altında toplanmış hikâyelerdir. İkinci Dünya Savaşı'nın etkisindeki bazı Tatar sanatçıları savaşın ideolojik yüzünü, resmî söylemleri ya da topyeküncü yaklaşımları benimsemek yerine savaş dönemi insanının derinliklerine inmeyi tercih etmişlerdir. Savaşın insanlar üzerindeki etkileri nasıl olmuştur? İnsanların tavır ve davranışları, düşünce şekilleri savaştan nasıl etkilenmiştir? Bu ve benzeri psikolojik tahlillere dayalı edebî değeri yüksek oldukça çok sayıda Tatar hikâye ve hikâyecisine rastlamak mümkündür.

Bu bağlamda en çok dikkat çeken Tatar edebiyatçısı Emirhan Yeniki'dir. Onun *Bala/Çocuk*, *Ana Hem Kız/Anne ve Kız*, *Bir Segatke/Bir Saatliğine*, *Yalgız Kaz/Yalnız Kaz* gibi hikâyeleri insanların iç dünyalarını anlayıp onları tasvir etmeyi amaçlayan çok özel eserlerdir.

Bilhassa *Bir Saatliğine* hikâyesi edebî değeri itibarıyla hem yazarın diğer eserlerinden hem de yaşadığı dönemin diğer sanatçılarından eserlerinden hem ayrılr.

Hikâyede savaş yıllarında oğlunu askere gönderen bir annenin iç dünyası anlatılır. Alimcan ile Meryem'in küçük oğulları Ömer savaş döneminde askere çağrılır. Meryem'in evi tren istasyonuna bakmaktadır. Meryem Hanım günler boyu askere giden oğlunun yolunu gözler. Hikâyede bu bekleyiş sürecindeki annenin iç dünyası, hayalleri, beklentileri bir kuyumcu titizliği ile tasvir edilmektedir. Nihayet hiç beklemediği bir anda Ömer çıkagelir. Anne oğlunun bu beklenmedik dönüşüne sevinir. Ancak gerçeği öğrenince bu sevinç yerini tekrar hüznü bırakır. Çünkü Ömer sadece bir saatliğine gelmiştir. Bir başka yere sevk edilirken trenin mola vermesi üzerine sadece bir saatliğine annesini görebilmek için koşup gelmiştir. Nitekim bu altmış dakikalık süre göz açıp kapayıncaya kadar geçer.¹²

Bu vaka örgüsünün etrafında derinlemesine ruh tahlillerinin yer aldığı *Bir Saatliğine* hikâyesi üç çocuğunun tamamını gurbete gönderen bir annenin iç dünyasını bir saatlik bir görüşme sahnesi etrafında geniş şekilde ortaya koyar. Bir saatlik süre içerisinde Ömer'in sevdiği kıza da haber gönderilir. Ancak kız bulunamaz. Bir süre sonra kıza ulaşılır. Alimcan ile Meryem tren istasyonuna ulaştığında ise tren çoktan uzaklaşmış, Ömer gitmiştir. Yazar Ömer'in sevgilisinin o anki duygularını şöyle anlatır:

"O, hiç kimseye kin duyup öfkelenemiyor, hatta sevdiği Ömer'i görememenin üzüntüsünü de düşünmüyordu. O, sadece kalbinden yükselip bütün vücudunu saran duyguları durduramıyordu. Sonunda o, başını birden dizinin üstüne koyup ince paltosunun içindeki sıkı omuzlarını titrete titrete ağlamaya başladı..."¹³ *Bir Saatliğine* hikâyesi, sadece savaşın anlatılmadığı, savaşın insanlar üzerindeki etki ve izlerinin derinlemesine tahliller ile ortaya konduğu farklı bir eser olarak dönemin eserleri içerisinde yerini almıştır.

Emirhan Yeniki savaş döneminde edindiği deneyimleri daha sonraki yıllarda yazdığı eserlerde de kullanmıştır. Bu dönemin oluşturduğu travmaları, insanlar üzerindeki etkilerini değerlendiren yazar, eserlerinde olabildiğince insana odaklanmıştır. Savaş dönemindeki yoksulluğun, sıkıntıların, genç yaştaki ölümlerin geride kalanlar üzerinde oluşturduğu tahribatı ustaca tahlil eden yazar, özellikle 1950'li yıllardan sonra olgunluk dönemi eserlerini vermeye başlamıştır.¹⁴

İnsanın iç dünyasını anlatan eserler arasında *Kim Cırladı?/Kim Şarkı Söyledi?* adlı hikaye 1956'da yayınlanan önemli bir hikayedir. Bu hikâyede yine bir tren istasyonu vardır. Bu istasyonda biri cepheye asker götürün, diğeri ise cepheden dönen askerleri taşıyan iki tren karşılaşır. Bu esnada istasyonda bulunan bir Tatar kıızı -canının sıkıntısından- Tatarca şarkı söylemeye başlar. Bu şarkıyı cepheden dönenleri taşıyan trende bulunan yaralı bir Tatar genci duyar: "*Aman Allah'ım, bu ses...*"¹⁵ Evet, bu ses Tahire'ye aittir. Şarkıyı dinlemeye tahammül edemeyen yaralı asker oracıkta can verir. Şarkıyı söyleyen ise gerçekten gencin sevgilisi Tahire'dir.

¹² Emirhan Yeniki, *Eserler*, 5. cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 2000, s. 27-46.

¹³ Yeniki, *a.g.e.*, s. 44.

¹⁴ Alp Eren Demirkaya, *Emirhan Yeniki'nin Hikâyeciliği*, Hiperyayın, İstanbul 2020.

¹⁵ Demirkaya, *a.g.e.*, s. 116.

Bu olay örgüsü etrafında gelişen hikâyede son derece başarılı karakter ve ruh tahlilleri bulunmaktadır. Savaşın etkilerini en başarılı şekilde yansıtan Tatar edebiyatçıları arasında hiç şüphesiz Emirhan Yeniki'yi ilk başlarda zikretmek gerekir.

2.2.2. Roman

İkinci Dünya Savaşı'nın Tatar romanı üzerindeki etkilerini değerlendirirken öncelikle roman türünün özelliklerini kısaca hatırlamak gerekir. Bilindiği gibi roman hacim itibariyle bu makalemize konu olan diğer edebî türlerden oldukça büyüktür. İçerisinde farklı bölümler barındırabilen, çok farklı hayat hikâyelerinin hatta farklı zaman dilimlerinin keşiştirilebildiği ve en önemlisi tamamlanması uzun zaman ve emek isteyen bir yazı türüdür.

Bu noktada Tatar edebiyatında roman türünün gelişimine de çok kısaca değinelim. Tatar edebiyatının bilinen ilk romanı Zahir Bigiyev'in *Minler ya da Güzel Kız Hatice/Binler veya Güzel Kız Hatice*'dir (1886). Bunu takip eden G. İbrahimov'un *Tiren Tamurlar/Derin Kökler* isimli eseri ise polisiye türden sayılabilecek bir eserdir. Mehmud Galev'in *Bolgançık Yıllar/Bulanık Yıllar ve Möhecirler/Muhacirler* isimli romanları ise tarihi-siyasî türden romanların ilk örnekleridir. Ahmet Fevzi'nin *Tukay*, Şeyhî Mannur'un *Musa* adlı eserlerini ilk biyografi romanları, G. Epselemov'un *Mengilik Kişi/Ebedi İnsan* adlı eserini ise ilk belgesel/dokümanter roman olarak sıralamak mümkündür.

Savaş dönemini eserlerinde en iyi şekilde yansıtan Tatar romancısı şüphesiz Gabburrahman Epselemov'dur. Epselemov, savaşın başından sonuna kadar cephelelerde bulunmuş, gösterdiği kahramanlıklardan dolayı hükümet nişanı almış bir kişiliktir. Savaşın bitmesinden sonra da yaşadıklarının da etkisiyle konusunu savaştan, savaşın izlerinden alan bir dizi roman kaleme almaya başlamıştır. Epselemov'un bu anlamdaki ilk romanı 1946 yılında yayınlanan *Ak Çeçekler/Ak Çiçekler*'dir. Bunu 1948 yılında yazdığı *Altın Yıldız/Altın Yıldız* izler. Yazar, 1951 yılında *Gazinur*, 1960'ta da *Ebedi İnsan* romanlarını yayınladı.

Epselemov'un romanlarında kuru bir vaka kurgusu ile peş peşe olayların anlatıldığı bir kurgulanma görülmez. O, romanlarındaki kahramanların ruh derinliklerini de incelemeye çalışır. Her ne kadar vatan sevgisi, kahramanlık gibi hamasî duygular ön planda olsa bile roman kahramanlarının bireysel derinliklerini bu romanlarda görmek mümkündür.

Altın Yıldız romanına konu edilen Galim, Münire, Nail, Hafız, Lale, Hacer gibi kızlı erkekli Tatar gençlerinin her biri farklı yönleriyle ön plana çıkan karakterler olarak karşımıza çıkar.

Ebedi İnsan romanının kahramanı Bakıy Nazimov karakteri gerçek hayattan alınmıştır. Nazimov savaş döneminde ölüm kamplarında mahkûmiyetini geçiren bir Tatar kahramanının günlüklerinden yola çıkarak oluşturulmuş bir karakterdir.

Savaşın etkisiyle romanlar kaleme alan Tatar yazarları arasında Nebi Devli *Yeşev bilen Ülim Arasında/Yaşam ile Ölüm Arasında*, Cimirilgen *Bastion/Yıkılmış Hisar*, Hisam Kamalov, *Bizni Öyde Köteler/Bizi Evde Beklerler, Herkimnin*

Gomiri Bir Gine/ Herkesin Ömrü Bir Tane, Edip Malikov *Yeşlik Utravım/ Gençlik Adam* ve Gabdulla Şerefi *Susuz Şehir/ Susuz Şehir* gibi isimleri de sıralamak gerekir. Bu yazarların ortak özelliği, İkinci Dünya Savaşı'nın Tatar toplumu üzerinde bıraktığı etkileri romanlarına konu edinmeleridir. Bu romanlar doğrudan savaşı ve savaşanları anlatabildiği gibi, savaşın etkisiyle günlük yaşamda meydana gelen değişiklikleri de konu edinmişlerdir.

2.2.3. Dram

Savaş dönemi Tatar edebiyatında nesir türleri içerisinde hikâyeden sonra dikkat çekici biçimde gelişme gösteren bir diğer tür dramdır. 1940-50 yılları arasında Tatar dramı nitelik ve nicelik itibariyle parlak bir dönem yaşamıştır. Bu dönem içerisinde dram türünün hızlı gelişimindeki en önemli faktör şüphesiz ki savaştır. Savaş yıllarının acımasız olayları, bozulan moraller, yaşanan acılar komedi ve benzeri eğlenceli türlerden ziyade dram gibi daha acılı ve gerçekçi bir türün ön plana çıkmasına yol açmıştır.

Bu dönemin en önemli Tatar dram yazarları arasında T. Gızzet, M. Emin, N. İsenbet, F. Kerim, R. İşmurat isimlerini saymak mümkündür.

1940-1950 dönemi Tatar dram yazarlarının arasında en dikkat çekeni şüphesiz T. Gızzet'tir. Gızzet, 1941 yılının Haziran ayında tamamladığı *Taymasovlar* adlı dramında bir anlamda Tatar halkını savaşa hem teşvik eder hem de psikolojik olarak hazırlar. Yazımı bitir bitmez Tatar Akademi Tiyatrosu'nda sahnelenmeye başlanan eserde sağlam karakterli ve vatansever bir Tatar ailesinin savaş karşısındaki yaklaşımları sahneye taşınır. Bir işçi olan ailenin babası Tahir'in kendisi gibi açık sözlü ve dürüst olarak yetişen çocukları Şeyhattar, Sultan, Şevket, Marat ve Gülşat, babalarının yüzünü kara çıkartmaz, onu mahcup etmezler.

T. Gızzet, *Taymasovlar*'ın hemen ardından ikinci dramı *Töngi Signal/ Gece-deki Sinyal*'i kaleme alır. Bu eserde düşman işgali altında kalan Ukrayna'nın bir köyünde yaşayan Tatar genci Mansur'un hikâyesi anlatılır. O dönem için Rusya askerleri ile çok iyi anlaşamayan Ukraynalılar kendileri için düşmanla kahramanca çarpışan Mansur'a sahip çıkarlar. Hatta Mansur'u korurken yaşlı Anton ölür. Bu dramda ortak düşmana karşı farklı milletlerin nasıl bir araya gelebildikleri anlatılır.

Dönemin ünlü bir başka dram yazarı N. İsenbet'tir. İsenbet de savaşın etkisiyle eserler vermiştir. En çok ilgi çeken dramı *Meryem*'de, savaşta büyük kahramanlıklar gösteren genç bir Tatar kızının hikâyesi anlatılır. Bu eserde Meryem düşmanlar tarafından yakılarak öldürülür.

Yine bu dönemin eserleri arasında önemli yer tutan R. İşmurat'ın *Doşman Lagerinde/ Düşman Kampında* ve M. Emir'in *Partizan İvan/ Gerilla İvan* adlı dramlarında savaş döneminde üzerindeki faşist baskılar karşısında Tatar toplumunun gösterdiği direnç ve tepki anlatılır.

Bu dönem tiyatro eserlerinde sadece savaş ve savaşın birincil yansımaları anlatılmamıştır. Savaş gerisinde kalan insanların bu durumdan nasıl etkilendikleri dramlara konu edilir. Bu kapsamdaki eserler arasında Rıza İşmurat'ın *Kaytu/ Dönmek* ve Mirsey Emir'in *Minlikemal* adlı eserlerini saymak müm-

kündür. Bu eserlerde savaşın tüm hızıyla devam etmesine rağmen vakur bir şekilde günlük yaşamlarını sürdürmeye çalışan Tatar köylülerinin hikâyeleri anlatılır.

M. Emir'in adını eserine verdiği dramının kadın kahramanı Minlikemal, savaş dönemlerinde sosyal yaşam içerisinde önemli ve zor görevler üstlenip bu görevleri hakkıyla yerine getiren bir Tatar kadınıdır. 1944'te sahneye konan ve uzun süre oynanan bu dramın büyük ilgi görmesi üzerine Mirsey Emir, 1946 yılında bu eserin devam niteliğinde olan *Tormuş Cırı/Hayat Şarkısı* adlı oyunu yazar. Bu eserin kadın kahramanı Fatma da fedakârlığı ve çalışkanlığı ile savaşın izlerini günlük yaşamından çıkarmaya çalışan bir Tatar kadını olarak canlandırılır.

2.2.4. Günlükler

İkinci Dünya Savaşı yıllarında çok fazla olmamakla birlikte savaş anlatan günlükler tutulduğunu ve bunlardan bir kısmının yayınlandığını biliyoruz. Sayıca çok fazla olmamakla birlikte edebiyat gündeminde kısmî etki bırakan bu türden çok fazla örnek bulunmamaktadır. Tatar edebiyatı çevrelerinde savaş dönemi günlükleri içerisinde en çok adı geçen eser H. Mücey'in *Sugışçı Yazmaları/Savaşçı Yazıları* adlı eseridir. Bu eser *günlük* adını taşımakla birlikte savaş döneminde cephelerde yapılan birtakım röportajları da içerisinde bulundurmaktadır.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı, Tatar edebiyatını etkileyen en önemli sosyal olaylardan birisidir. Tatar edebiyatının geleneksel kalıplardan çıkarak modernleşme sürecini yaşadığı bir dönemde patlayan bu büyük savaş, Tatar toplumu tüm benliği ile hissetmiştir. Bu etkilenme sadece savaşın yaşandığı yıllarla sınırlı kalmamış, oluşan zihni devrim daha sonraki dönemlerde verilen eserlerde de kendisini hissettirmiştir.

1940'ların başından itibaren toplumun gündemine düşen savaş yazgısı önceleri yazarları heyecanlandırmış, savaş bir kahramanlık unsuru olarak görülmüş, toplum şiddetle savaşmaya teşvik edilmiştir. Ancak 1940'lı yılların ortalarından itibaren savaşın bıraktığı derin yaralar ortaya çıkmaya başlayınca bu heyecan gitmiş, sanatçılar artık savaşın bıraktığı derin yaraların nasıl sarılabileceğini düşünerek eserler vermeye başlamışlardır.

Tatar edebiyatında savaşın etkisi ilk başta şiir türünde kendisini göstermiş, vatan sevgisi ve kahramanlık konulu şiirler kaleme alınmıştır. Nesir türlerinde ise en çok hikâye ve dram savaşın etkisini yansıtmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra ise roman türünün hızla geliştiğini ve savaşın bu türden eserlerde derinlemesine tahlil edilmeye başlandığını görürüz. Roman türündeki bu etki uzun yıllar boyunca devam etmiş, 1970'li yılların sonunda bile İkinci Dünya Savaşı'ndan ilham alan romanlar kaleme alınmıştır.

İkinci Dünya Savaşı, yaşanan onca acıya rağmen Tatar edebiyatının gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Kaynaklar

BAYAN, Nur: “Okopta”, <http://maydan.tatar/korych-mylytk-minem-yakynym/>, 20 Nisan 2020.

Böyük Vatan Sığıışı Çorı Poeziyesi: Şigirler Hem Poemalar, Haz. R. Haybrahmanov, Hetir, Kazan 2005.

DEMİRKAYA, Alp Eren: *Emirhan Yeniki'nin Hikâyeciliği*, Hiperyayın, İstanbul 2020.

DEVLİ, Nebi: *Yeşev Bilen Ülem Arasında, Cimirilgen Bastion, Hikâye, Roman*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1990.

EPSELEMOV, Gabdirrahman: *Gazinur*, Roman, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1983.

_____ : *Ak Çeçekler*, Roman, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1968.

_____ : *Saylanma Eserler*, Cilt: 4, Mengilik Kişi. Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1970.

HESENOVA, Güzel: “Frontovik-Yazuçılar Biznin Yaktaşlar”, <http://tatar-congress.org/yanalyklar/frontovik-yazuchylar-beznen-yaktashlar/>, 22 Nisan 2020.

İSHAK, Ehmet: “İzgi İşim”, <https://erlar.ru/node/3872>, 25 Nisan 2020.

Kalemni Ştıkka Tinlep..., Haz. E. Galimcanova, F. Minnullina, TEHSİ, Kazan 2015.

Kaharman Kalemı, Haz. L. Safiullina, B. Nuriev, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 2010.

KAMALIEVA, Alsu: “Emirhan Yeniki'nin “Bir Saatliğine” Hikâyesi ve Tatar Edebiyatında Savaşın İzleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 8/1, Ankara, Winter 2013, p. 1781-1792.

Kayınnar Sarı İdi, Böyük Vatan Sığıışı Çorı Edebiyatı, “Megarif”, Kazan 2004.

KERİM, Fatih: *İdil Yigiti*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1993.

KUTUY, Gadil: “Tugan İl”, https://shigriyat.ru/authors/kutui/55?fbclid=IwAR3Cru9ssEGqnPQr3wCRyCru1lOg_mGq9HykrYvsbMJMNcEmYniFJ3taUVE, 02.05.2020.

Kıyu Balalar, Hikâyeler ve Şiirler, Haz. A. Ehmet, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1942.

MÖDERRİS, Şeref: “Tatar Soldatı”, <http://www.kitap.net.ru/nebolsina/1-4.php>, 20.04.2020.

NECMİ, Kavi: “Cinip Kayt”, https://erlar.ru/node/5406?fbclid=IwAR1fa-fsuKq-cG1lYgsLj3QRnjCsrQH5l22j1JLqOGXIN_VrFa1xs2hO6Gs0, 20 Nisan 2020.

Tatar Edebiyatı, Teoriya, Tarih, “Megarif”, Kazan 2006.

Tatar Edebiyatı Tarihi (1917-1941), 4. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1989.

Tatar Edebiyatı Tarihi (1941-1960), 5. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1989.

YENİKİ, Emirhan: *Eserler*, 5. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 2000.

